

IDENTITAT I COHESIÓ SOCIAL EN L'OBRA MUSICAL PER A L'ESCOLA DE BALTASAR BIBILONI I LLABRÉS (1936-)

Llorenç Gelabert Gual i Xavier Motilla Salas¹
Universitat de les Illes Balears

Resum

En els darrers anys hom ha destacat la importància de la recuperació i preservació del patrimoni cultural i educatiu immaterial o intangible al nostre país. Tanmateix, les possibilitats que planteja l'ús com a font historicoeducativa del patrimoni cultural i educatiu immaterial, complementat amb altres fonts, encara és un camp amb poques, tot i que significatives, aportacions a casa nostra. En aquesta comunicació volem fer una primera aproximació a l'estudi del patrimoni immaterial que representa el cançoner popular a les Illes Balears i al seu ús a l'escola, en el darrer terç del segle passat, com un element important de promoció d'una identitat comuna entre els escolars per tal d'afavorir des de l'educació formal o reglada la cohesió social, entesa des de la perspectiva de voler promocionar uns nexes o lligams que uneixin les persones d'una determinada societat. En aquest sentit, s'analitzarà la important tasca duta a terme pel pedagog i músic mallorquí Baltasar Bibiloni i Llabrés (Binissalem, 1936) en l'adaptació, o creació d'obres pròpies, del cançoner popular de les Illes Balears per ser ensenyat a les escoles.

Paraules Clau: educació formal, cohesió social, cançoner popular, Baltasar Bibiloni, Illes Balears

Resumen

En los últimos años se ha destacado la importancia de la recuperación y preservación del patrimonio cultural y educativo inmaterial o intangible en nuestro país. Sin embargo, las posibilidades que plantea el uso como fuente histórico-educativa del patrimonio cultural y educativo inmaterial, complementado con otras fuentes, es un campo con pocas, aunque significativas, aportaciones en la actualidad. En esta comunicación queremos hacer una primera aproximación al estudio del patrimonio inmaterial que representa el cancionero popular en las Islas Baleares y a su uso en la escuela, en el último tercio del siglo pasado, como un elemento importante de promoción de una identidad común entre los escolares para favorecer desde la educación formal o reglada

---

1. Els autors d'aquest text són membres del Grup d'Estudis d'Història de l'Educació (UIB), que ha rebut el patrocini de la Comunitat Autònoma de les Illes Balears i concretament de la Direcció General de Recerca, Desenvolupament Tecnològic i Innovació de la Conselleria d'Innovació, Interior i Justícia, i el cofinançament amb fons FEDER.

la cohesión social, entendida desde la perspectiva de querer promocionar unos nexos o vínculos que unan a las personas de una determinada sociedad. En este sentido, se analizará la importante labor llevada a cabo por el pedagogo y músico mallorquín Baltasar Bibiloni i Llabrés (Binissalem, 1936) en la adaptación, o creación de obras propias, del cancionero popular de las Islas Baleares para ser enseñado en las escuelas.

Palabras Clave: educación formal, cohesión social, cancionero popular, Baltasar Bibiloni, Islas Baleares

Abstract

The recovery and preservation of our country's immaterial or intangible cultural and educational heritage has become increasingly important in the last few years. However, the possibilities of using immaterial or intangible cultural and educational heritage as a historical-educational source, complemented by other sources, is currently a field with only a few, albeit significant, contributions. In this paper we take an initial look at the study of the immaterial heritage represented by the repertoire of traditional songs in the Balearic Islands and their use in schools, in the last third of the past century, as an important element for promoting a common identity among school children and to encourage – from within formal or regulated education – social cohesion, understood from the perspective of desiring to promote bonds or ties that will unite the people of a certain society. In this regard, we study the important task carried out by the Majorcan pedagogue and musician Baltasar Bibiloni i Llabrés (Binissalem, 1936) in the adaptation, or creation of original pieces, based on the traditional songs of the Balearic Islands, to be taught in schools.

Key Words: formal education, social cohesion, repertoire of traditional songs, Baltasar Bibiloni, Balearic Islands.

1. Introducció

Hom sap que el contingut de l'expressió *patrimoni cultural* ha canviat bastant en les últimes dècades, a causa en gran part dels instruments elaborats per la UNESCO. Així, tal com des de la UNESCO s'ha assenyalat: «El patrimoni cultural no es limita a monuments i col·leccions d'objectes, sinó que també comprèn tradicions o expressions vives heretades dels nostres avantpassats i transmeses als nostres descendents, com ara tradicions orals, arts de l'espectacle, usos socials, rituals, actes festius, coneixements i pràctiques relatives a la naturalesa i l'univers, i sabers i tècniques vinculats a l'artesanía tradicional. Malgrat la seva fragilitat, el patrimoni cultural immaterial és un factor important del manteniment de la diversitat cultural enfront de la globalització creixent. La comprensió del patrimoni cultural immaterial

de diferents comunitats contribueix al diàleg entre cultures i promou el respecte per altres formes de vida.» De fet, per a la UNESCO el patrimoni cultural immaterial «[...] contribueix a la cohesió social fomentant un sentiment d'identitat i responsabilitat que ajuda els individus a sentir-se membres d'una o diverses comunitats i de la societat en general».²

El debat sobre la importància de la recuperació i preservació correcta del patrimoni cultural immaterial i intangible, arran de les aportacions generades al si de la UNESCO en la Convenció per a la Salvaguarda del Patrimoni Cultural Immaterial, s'ha traslladat a l'àmbit científic de la història i la museologia de l'educació. En aquest sentit, la recuperació i preservació del patrimoni educatiu immaterial i intan-

---

2. UNESCO. «¿Qué es el patrimonio cultural inmaterial». URL: <http://www.unesco.org/culture/ich/index.php?pg=00002> [Darrer accés: 14-05-2012]. Vegeu també a la mateixa adreça web el text de la Convenció per a la Salvaguarda del Patrimoni Cultural Immaterial. Per a la UNESCO, «la importància del patrimoni cultural immaterial no està en la manifestació cultural en si mateixa, sinó en el patrimoni de coneixements i tècniques que es transmeten de generació en generació. El valor social i econòmic d'aquesta transmissió de coneixements és pertinent per als grups socials tant minoritaris com majoritaris d'un Estat, i té la mateixa importància per als països en desenvolupament que per als països desenvolupats», alhora que s'assenyala que «el patrimoni cultural immaterial és: 1) tradicional, contemporani i viu ensems: el patrimoni cultural immaterial no sols inclou tradicions heretades del passat, sinó també usos rurals i urbans contemporanis característics de diversos grups culturals; 2) integrador: podem compartir expressions del patrimoni cultural immaterial que són semblants a les d'altres. Tant si són del poble veí com si provenen d'una ciutat als antípodes o han estat adaptades per pobles que han emigrat a una altra regió, totes formen part del patrimoni cultural immaterial: s'han transmès de generació en generació, han evolucionat en resposta al seu entorn i contribueixen a infondre'ns un sentiment d'identitat i continuïtat, creant un vincle entre el passat i el futur a través del present. El patrimoni cultural immaterial no es presta a preguntes sobre la pertinença d'un determinat ús en una cultura, sinó que contribueix a la cohesió social fomentant un sentiment d'identitat i responsabilitat que ajuda els individus a sentir-se membres d'una o diverses comunitats i de la societat en general; 3) representatiu: el patrimoni cultural immaterial no es valora simplement com un bé cultural, a títol comparatiu, per la seva exclusivitat o valor excepcional. Floreix a les comunitats i depèn dels coneixements de les tradicions, tècniques i costums que es transmeten a la resta de la comunitat, de generació en generació, o a altres comunitats; 4) basat en la comunitat: el patrimoni cultural immaterial només pot ser-ho si és reconegut com a tal per les comunitats, grups o individus que hi creuen, el mantenen i transmeten. Sense aquest reconeixement, ningú no pot decidir que una expressió o un ús determinat forma part del seu patrimoni».

gible ha despertat a l'Estat espanyol, des de fa uns anys, els interessos de la comunitat d'historiadors de l'educació, especialment des de la museologia de l'educació. En aquest sentit són paradigmàtics els treballs i les reivindicacions de la professora Cristina Yanes,³ que definí el patrimoni educatiu immaterial o intangible com el conjunt d'aspectes que no sols conformen la cultura de l'escola tradicional, sinó que són intrínsecs a tots els processos relacionats amb les pràctiques educatives al llarg de la història.⁴

3. Vegeu YANES CABRERA, Cristina. «El patrimonio educativo intangible: un recurso emergente en la museología educativa». *Cadernos de História da Educação* (2007). Vol. 2, pàg. 71-85; YANES CABRERA, Cristina. «Pedagogical Museums and the safeguarding of an Intangible Educational Heritage: Didactic Practices and Possibilities». *Journal of Research in Teacher Education* (2007), núm. 4, pàg. 67-80; YANES CABRERA, Cristina. «El patrimonio educativo inmaterial: propuestas para su recuperación y salvaguardia». A: RUIZ BERRIO, Julio (coord.). *El patrimonio histórico-educativo: su conservación y estudio*. Madrid: Biblioteca Nueva, 2010, pàg. 63-90; YANES CABRERA, Cristina; SOMOZA RODRÍGUEZ, José Miguel. «Museos escolares: el patrimonio material e inmaterial de la educación como conciencia crítica». A: MAYORDOMO PÉREZ, Alejandro; AGULLÓ DÍAZ, Maria del Carmen; GARCIA FRASQUET, Gabriel (coord.). *El patrimoni historicoeducatiu valencià. V Jornades d'Història de l'Educació Valenciana*. Gandia: CEIC Alfons el Vell; Ajuntament de Gandia; Universitat de València, 2011, pàg. 97-117.

4. YANES CABRERA, Cristina. «Pedagogical Museums and the safeguarding of an Intangible Educational Heritage: Didactic Practices and Possibilities». *Journal of Research in Teacher Education* (2007), núm. 4, pàg. 69. Per a l'esmentada autora, el patrimoni educatiu immaterial o intangible es concretaria en les tradicions transferides a través de les generacions, a través de l'oralitat o gestualitat; sovint recreades per les comunitats i els grups en funció de l'entorn, de la interacció amb la natura i la història, de vegades modificades en el transcurs del temps, mitjançant processos de recreació col·lectiva. Hi inclouríem, doncs, les pràctiques, les representacions i les expressions, els coneixements i les tècniques pròpies d'una cultura escolar, com també els espais que s'hi associen (l'escola, el pati, el carrer, la família...) o els objectes amb un component simbòlic, atès que a través de tot plegat s'ha enfondit i s'enfondeix a les comunitats i als grups un sentiment d'identitat i de continuïtat. Potser l'àmbit de les tradicions i expressions orals, individuals i col·lectives sigui l'element immaterial més representatiu en qualsevol context educatiu, ja que l'oralitat sempre ha tingut, i encara té ara, un paper preponderant en els processos educatius. Les pràctiques, els rituals i les festivitats escolars serien també uns altres components del patrimoni educatiu immaterial o intangible, i també els coneixements i les pràctiques associats als processos d'ensenyament i aprenentatge (pràctiques diferenciades entre sexes, melodies de transmissió oral per aprendre alguns continguts, distribució a l'aula de les taules i cadires, tècniques coercitives...). Finalment, els significats simbòlics i metafòrics atorgats als

Sigui com vulgui, més enllà de la importància de la recuperació i la preservació del patrimoni educatiu immaterial o intangible, des de la museologia de l'educació, i de les recomanacions per a la seva exposició, aspectes àmpliament tractats per C. Yanes, com s'ha dit, potser un altre aspecte que encara té poques aportacions és les possibilitats, i els reptes, que planteja el seu ús com a font historicoeducativa, complementat amb l'ús d'altres fonts, lògicament, com també el del patrimoni cultural immaterial, en general, sobretot quan aquest és utilitzat o ha estat utilitzat a l'escola. En aquest sentit, en aquesta comunicació volem fer una primera aproximació a l'estudi d'un patrimoni cultural immaterial –el cançoner popular a les Illes Balears–, i al seu ús a l'escola, en el decenni dels vuitanta del segle passat, com un element important de promoció d'una identitat comuna entre els escolars per tal d'afavorir des de l'educació formal o reglada la cohesió social, entesa des de la perspectiva de voler promocionar uns nexes o lligams que uneixin les persones d'una determinada societat. En aquest sentit, s'analitzarà concretament la tasca duta a terme pel pedagog i músic Baltasar Bibiloni i Llabrés en la conversió d'aquest patrimoni cultural immaterial que representa el cançoner popular de les Illes Balears en un patrimoni material, a través de l'adaptació de l'esmentat cançoner popular per tal que s'ensenyés a les escoles.

2. El patrimoni cultural del cançoner popular a les Illes Balears

Hom parla de cançó tradicional referint-se a aquelles melodies assimilades pel gruix d'un grup poblacional concret i que amb el pas del temps han esdevingut una part important de la seva idiosincràsia cultural i folklòrica. L'anonimat de la seva autoria és una altra característica que es dona de manera generalitzada en aquestes cançons. Tot plegat pot ser degut tant a la seva longevitat com al fet de tractar-se

---

objectes constituïrien també part del patrimoni immaterial, en funció de la interpretació que un determinat grup o comunitat els dona (com ara la regla a la taula del mestre com un element que simbolitza el càstig físic i no un estri per fer línies rectes). Vegeu YANES CABRERA, Cristina. «El patrimonio educativo inmaterial: propuestas para su recuperación y salvaguardia». A: RUIZ BERRIO, Julio (coord.). *El patrimonio histórico-educativo: su conservación y estudio*. Madrid: Biblioteca Nueva, 2010, pàg. 69-73.

generalment de melodies senzilles que s'han anat transmetent oralment i de generació en generació, i que per tant són susceptibles de canvis amb el pas del temps.

La majoria de pobles que conformen l'heterogeni ventall cultural existent han gaudit i gaudeixen del seu propi cançoner popular. En un moment donat es genera la necessitat d'elaborar un recull per escrit d'aquest seguit de melodies, recloses fins aleshores estrictament en l'àmbit immaterial. Hauran de ser persones concretes i sensibles a la matèria que en un moment donat decideixen posar negre sobre blanc aquest conjunt de melodies, cantarelles, cançons de treball, etc. Aquest patrimoni intangible i transmès de generació en generació esdevindrà ara un material ordenat, seqüenciat i a l'abast de tothom.⁵

Pel que fa al cançoner popular o tradicional de les Illes Balears, en els darrers anys de la dècada dels seixanta del segle xx, es publicà a Barcelona *Mallorca - cançons tradicionals* per iniciativa del musicòleg felanitxer Miquel Julià i Prohens⁶ Aquest compendi de cançons tradicionals de Mallorca esdevenia la continuació de la tasca i publicacions engegades per altres músics mallorquins que el precediren. De final del segle xix destaca la figura del compositor i musicòleg Antoni Noguera i la seva *Memoria sobre los cantos, bailes y tocatas populares de la isla de Mallorca*.⁷ És de referència obligada també l'aportació que a principi del segle xx engegà el compositor mallorquí Baltasar Samper pel que fa a la recopilació de cançons tradicionals de les Illes Balears afegides al *Cançoner popular de Catalunya*.⁸ Del 1984 destaquem la

---

5. Pel que fa a la recuperació i recopilació de la cançó tradicional, vegeu MARTÍN ESCOBAR, M. Jesús. «El folklore musical en la enseñanza». *Revista interuniversitaria de formación del profesorado* (1992), núm. 13, pàg. 53-65.

6. JULIÀ I PROHENS, Miquel. *Mallorca, cançons tradicionals*. Barcelona: Hogar del Libro, 1969.

7. NOGUERA, Antoni. *Memoria sobre los cantos, bailes y tocatas populares de la isla de Mallorca*. Barcelona: F. Guasp, Tip. de V. Berdós i Feliu, 1893. Noguera basà gran part de la seva obra musical en la cançó tradicional de Mallorca.

8. SAMPER, Baltasar. *Estudis sobre la cançó popular*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1994. Samper descriu en aquesta publicació com dugué a terme la tasca de recerca de cançons tradicionals de les Illes Balears. Amb el suport de col·laboradors com Ramon Morey, Josep M. Casas o Andreu Ferrer, aconseguí recopilar i enriquir l'arxiu de l'*Obra del Cançoner popular de Catalunya* amb més d'un miler de cançons.

publicació del *Cançoner musical de Mallorca* de Josep Massot i Planes.⁹ Tot i la seva publicació tardana, es tracta d'una reedició de *Colección de cantos, bailes y tocatas populares de la provincia de Baleares*, del 1910. Aquesta nova edició, a cura del nét de l'autor Josep Massot i Muntaner i amb la revisió musical de Baltasar Bibiloni, respectà de manera escrupolosa l'original, mantenint en tot moment les notes introductòries o observacions que hi figuraven. S'hi afegí la correcció de certs errors tipogràfics en casos molt puntuals, la traducció del castellà i la revisió musical. Del mateix Julià i Prohens destaca la publicació *Cançoner tradicional de Mallorca*, edició millorada i molt ampliada del primitiu i esmentat anteriorment *Mallorca - cançons tradicionals*.¹⁰ Totes aquestes recopilacions de melodies, en definitiva, es basaren en fonts i testimonis orals que una vegada analitzats i adaptats a la grafia musical foren editats en format de partitura. Aquestes edicions són referència avui dia i configuren una gran part del patrimoni del cant popular i tradicional de Mallorca i la resta de les Illes Balears.

Haurem d'esperar, en el cas de Mallorca i de les terres de parla catalana en general, a les acaballes del règim franquista per veure un cert bri de llum en la recuperació i revaloració de l'element folklòric en general i la cançó tradicional en particular dins la realitat escolar. D'una educació unidireccional basada en una formació fortament ideologitzada pel règim franquista, en què les matèries curriculars amb més pes eren la història i la religió, passem a una època d'afloreament de noves propostes més connivents amb els referents de l'escola democràtica. Aquest afloreament es palesa de manera generalitzada en tot l'àmbit educatiu i també en el musical que ens ocupa.

En les darreres dues dècades ha sovintejat la presència de la cançó popular i tradicional en els llibres de text de música d'educació primària. Aquest fet s'ha donat de manera generalitzada a Catalunya i a les Illes Balears, on les editorials s'han preocupat de fer ús de les cançons pròpies de cada indret dins les propostes didàctiques que inclouen les seves publicacions. Aquesta nova tendència venia precedida

---

9. MASSOT I PLANES, Josep. *Cançoner Musical de Mallorca*. Palma de Mallorca: Caixa de Balears Sa Nostra, 1984.

10. JULIÀ I PROHENS, Miquel. *Cançoner tradicional de Mallorca*. Palma de Mallorca: Documenta Balear, 1998.

d'una concepció segons la qual a l'ensenyament només hi tenia cabuda la música de tradició culta. Per a les generacions escolaritzades en la postguerra i al llarg de tota l'etapa franquista, si bé foren pocs i aïllats els casos en què es va fer present la formació musical, aquesta mai no es basà en patrons metodològics d'avantguarda ni establí com a eix d'ensenyament els substrats de la cultura pròpia, ans al contrari.

En l'aspecte pedagògic, aquesta revaloració d'allò que és més senzill i proper al nostre medi natural es presenta com un element facilitador del procés d'ensenyament i aprenentatge de la música. Aquest postulat tingué com a principal avalador i impulsor l'hongarès Zoltan Kodály (1882-1967), que a través d'una recerca exhaustiva del cançoner i folklore popular hongarès creà una metodologia d'ensenyament musical vertebrada a partir de la cançó popular. Una altra de les personalitats destacades en el món de la pedagogia musical, que també va fer ús dels elements folklòrics del seu país per a l'elaboració del seu mètode, fou Carl Orff (1895-1982), que en el seu vessant pedagògic centrà els esforços en la creació d'un seguit d'instruments adaptats a la realitat de l'escola –coneguts com instruments Orff.¹¹

Dins aquesta mateixa línia pedagògica es mourà el català Ireneu Segarra, monjo montserratí que adoptà i adaptà la idea de Kodály a la realitat catalana. La base metodològica feta servir per Segarra va veure en Kodály el model a seguir, un model basat en el pentatonisme, la fonomímia i el solfeig relatiu, amb la cançó tradicional i popular de rerefons. El fet que en la cançó tradicional catalana no hi sigui present el pentatonisme, que sí que hi era al folklore hongarès i esdevenia la base del mètode Kodály (aquestes cançons pentatòniques figuren seqüenciades de menys a més dificultat en el seu mètode), obligà Segarra a crear tot un seguit de melodies que facilitessin la incorporació esglonada dels nous conceptes musicals.¹²

L'exemple més proper a la nostra realitat fou el del músic, pedagog i compositor mallorquí Baltasar Bibiloni i Llabrés –que treballà molt

---

11. Pel que fa a les aportacions de Kodály i Orff, vegeu ALLORTO, Ricardo; D'AGOSTINO SCHNIRLIN, Vera. *La moderna didattica dell'Educazione Musicale in Europa*. Milà: Ricordi, 1967.

12. Pel que fa als eixos bàsics del mètode Ireneu Segarra, vegeu CASALS I CLOTET, Joan. «El mètode Ireneu Segarra». *Revista Música y Educación* [Madrid], núm.16 (separata, desembre de 1993).

a prop de Segarra a l'Escola de Pedagogia Musical de Catalunya, on s'aplicava el seu mètode en la dècada dels setanta i vuitanta del segle passat. Bibiloni fou l'introduïdor de les idees de Segarra a la realitat de les Illes Balears. Ho féu a través de la seva tasca docent tant a l'Escola de Formació del Professorat de Palma com als cursos de música coral organitzats per la Càtedra de Música de la mateixa institució. La importació d'aquestes idees va anar acompanyada de la creació de tot un seguit d'arranjaments i adaptacions de melodies tradicionals de les Illes Balears dirigides a la pràctica musical dins les escoles d'arreu de les Illes.

3. El cançoner popular de les Illes Balears i la seva aplicació a l'escola: l'aportació de Baltasar Bibiloni i Llabrés

Baltasar Bibiloni i Llabrés (Binissalem, 1936),¹³ mestre, pedagog i músic, manifestà una sensibilitat especial pel fet musical ja des de ben petit. En pocs anys passà a formar part de l'agrupació coral del poble dirigida aleshores pel Mn. Pere Julià, vicari de la parròquia. Aquesta fou la primera vivència d'una vida dedicada plenament a la música. Dels deu als quinze anys d'edat estudià al convent de la Missió de Palma. Seguidament es desplaçà a Catalunya, on continuà els seus estudis eclesiàstics. Al llarg dels quatre anys en què Bibiloni romangué a l'Espluga de Francolí (Tarragona), la seva vocació religiosa s'anà esvaint, però tingué l'oportunitat d'iniciar-se en l'estudi del piano i l'orgue. Poc després, i residint encara a l'Espluga, escrigué les seves primeres composicions.

De retorn a Mallorca i amb vint anys d'edat, decidí iniciar els estudis de mestre a l'Escola Normal de Palma. Alhora es féu càrrec d'una agrupació coral d'al·lotes de Binissalem. Poc després agafà la direcció de la massa coral de la vila. L'any 1952, acabats els estudis de piano i magisteri, decidí anar-se'n a Barcelona a estudiar harmonia i composició. Després de dos anys d'anades i vingudes, li oferiren una plaça

---

13. Pel que fa a la figura de Baltasar Bibiloni i la seva aportació a la pedagogia musical a les Illes Balears vegeu l'anàlisi que se'n fa a GELABERT GUAL, Llorenç. *Baltasar Bibiloni i la seva aportació a l'ensenyament musical a les Balears*. Palma: Universitat de les Illes Balears, 2012. [Tesi doctoral dirigida pel Dr. Bernat Sureda]

de mestre al col·legi de Monti-sion de Palma. Aquest centre, guiat per Bibiloni, serà el primer a Mallorca que impartirà música a l'educació primària. Hi fundà, a més, la Coral Aldaba, amb la qual actuà arreu de l'illa.

Monti-sion esdevingué l'inici d'una llarga trajectòria docent culminada l'any 2006 a la Universitat de les Illes Balears. Al llarg d'aquests gairebé quaranta anys d'intensa dedicació a l'ensenyament de la música, Bibiloni ha deixat una petjada profunda a través del seu ideari, composicions i metodologia. De l'ensenyament dirigit als més petits de Monti-sion passà a l'Escola de Formació del Professorat d'EGB a final de la dècada dels setanta i posteriorment a la Universitat de les Illes Balears, coincidint amb la creació de l'especialitat de Mestre en Educació Musical, que depenia de l'àrea de Didàctica de l'Expressió Musical. S'ha de destacar també l'aportació de Bibiloni en l'àmbit no formal a través dels cursos de música coral de la Universitat de les Illes Balears en la dècada dels vuitanta. Aquests implicaren un nexe d'unió amb les noves maneres d'entendre l'ensenyament de la música a través de metodologies provinents de l'avantguarda europea. Aquesta iniciativa de l'Escola de Pedagogia Música - Mètode Ireneu Segarra de Catalunya creà la llavor i el punt de partida del que avui dia representa l'ensenyament musical a les escoles de les Illes Balears.

Cal destacar el fet que en la trajectòria de Bibiloni s'entrecreuen sovint etapes de docència amb etapes de formació. La voluntat d'aprofundir en el seu àmbit de treball a partir de la seva tasca diària li plantejava nous dubtes a resoldre i reptes a assolir. Per això, establí un contacte estret amb el món de la pedagogia musical i el cant coral de Catalunya, aleshores molt capficat en l'aplicació del mètode del monjo montserratí Ireneu Segarra.

Començar a aprendre música fent música i fer-ho a partir d'aquella que ens és més propera, era una reflexió que Bibiloni ja es feia abans de conèixer les propostes de Kodály¹⁴ o Segarra. El fet de topar amb unes metodologies tan connivents amb allò que el seu instint li dictava despertà en ell la necessitat d'acostar-s'hi i aprofundir-hi. Ambdós autors coincidien a situar la cançó tradicional com a eix de tot el seu engra-

---

14. Pel que fa al mètode de Zoltan Kodály i a l'ús i aplicació de la cançó tradicional hongaresa, vegeu HEGYI, Erzsébet. *Mètode Kodály de Solfeo I y II*. Madrid: Ediciones Pirámide, 1999.

natge metodològic i fonamentar tot el procés d'ensenyament musical a partir d'aquesta. Kodály, juntament amb el compositor Béla Bartók, es dedicà a recórrer el seu país de dalt a baix i fer una recopilació extensa del folklore hongarès. Mentre que Kodály abocà els seus esforços en l'àmbit de la pedagogia musical, Bartók ho féu en la composició d'obres destinades a l'estudi del piano. Segarra, en canvi, féu ús de la cançó tradicional catalana ja recopilada tot afegint-hi una sèrie de composicions de creació pròpia destinades a l'ensenyament de la música als cursos inicials del seu mètode d'ensenyament. L'aportació de Bibiloni es basà en l'adaptació d'aquestes metodologies a la realitat de les Illes Balears tot creant un material en forma d'arranjaments basats en la cançó popular i tradicional de les Illes Balears dirigits a la pràctica escolar. En aquest cas, féu servir eminentment cançons que figuraven als cançoners de Massot i Planes o Julià i Prohens, abans esmentats.

El seu *Cançoner de pedagogia musical* és l'exemple més clar d'obra pedagògica basada en la cançó tradicional de les Illes Balears.¹⁵ En aquest cas es tracta d'un seguit d'arranjaments adaptats a diverses formacions i nivells escolars. Concretament hi ha tres arranjaments per a veu i acompanyament rítmic, de melodia i ritmes molt bàsics i assequibles per a tots els cicles d'educació primària («Santa Catalina», «Cançó del carboner», «A la torre xica»); vuit arranjaments per a veu i instrumental Orff, adequats per al darrer cicle d'educació primària, educació secundària i escoles de música («Plou i fa sol», «Ses ninetes», «Ara ve Nadal», «Sor Tomassetta», «Cançó dels nevaters», «Quin maridet!», «Cargol treu banya», «El mestre»); tretze composicions per a dues veus blanques, adients per a agrupacions vocals infantils i juvenils («Copeo de muntanya», «La dama de Mallorca», «Ses vermadores», «Pipa treu foc», «El mestre», «En Pep Gonella té», «Sa mort d'en Cabrinettis», «Cançó de ses panades», «El caçador», «Jo i un pastor», «Margalideta», «Vou veri vou», «Ses ninetes»), i finalment rítmica prosòdica, assequible per a qualsevol nivell.

Hi podríem afegir altres publicacions en aquesta mateixa línia com *Cançons per a Instrumental Orff*¹⁶ o *20 cançons tradicionals per a veus*

---

15. BIBILONI I LLABRÉS, Baltasar. *Cançoner de pedagogia musical*. Palma: Obra infantil de la Caixa de Pensions, 1980.

16. BIBILONI I LLABRÉS, Baltasar. *Cançons per a Instrumental Orff*. Barcelona: Amalgama Edicions, 1998.

blanques i piano.¹⁷ Ambdues publicacions, juntament amb el *Cançoner de pedagogia musical*, esdevingueren materials inèdits aleshores pel que feia a l'eina pedagògica emprada. Hi va haver molts mestres que els feren servir, i encara ara els fan servir, amb la qual cosa possibiliten i afavoreixen la presència del folklore musical de les Illes Balears dins les escoles del nostre país. Quant a metodologia i propostes didàctiques concretes fetes servir per Bibiloni en la seva pràctica docent diària, aquestes sempre giren entorn de la cançó com a eix principal i del qual depenien la resta de paràmetres de formació.¹⁸

L'ús de la cançó tradicional ha anat molt lligat també a la seva funció com a director de cors. La convergència dels elements que conformen el tercet escola, cançó tradicional i cant coral és present de manera constant en la seva trajectòria, i cadascun forma part inexorable de la resta, tot emfatitzant el component de nexa i cohesió social que implica la seva conjunció. Tot i no manifestar-ho obertament, la tasca de Bibiloni ha portat sempre un component implícit de reivindicació nacional, tant per l'ús que fa de la llengua catalana com a llengua vehicular de treball, i per tant amb un intent clar d'afavorir la seva normalització, com mitjançant la recuperació i l'ús del patrimoni musical de la cançó tradicional de les Illes Balears en les seves composicions. Alhora, posarà un èmfasi especial en el component de vertebració social que comporta la interpretació col·lectiva d'aquest patrimoni musical. Ho palesa en un dels seus escrits: «Sembla com si l'home d'avui, per tal de fugir del banalisme i materialisme que l'envolten, experimenti la necessitat d'endinsar-se vers l'espiritualitat del món sonor. Sembla com si l'home, seguint l'impuls de no ser del munt, de retrobar-se a ell mateix i percebre la proximitat dels altres homes, redescobreixi l'instrument més propi, la seva veu i la forma d'emprar-lo, fent servir, o reforçant la idea de la comunitat, el cant popular.»¹⁹

En aquest sentit, el reconeixement a aquesta aportació suara esmentada es féu palès en la cerimònia d'entrega dels Premis 31 de Desembre que atorga anualment l'Obra Cultural Balear a persones, entitats o ins-

17. BIBILONI I LLABRÉS, Baltasar. *20 cançons tradicionals per veus blanques i piano*. Binissalem: Amalgama Edicions, 1996.

18. Els paràmetres als quals ens referim, i que són presents en totes les seves programacions, són els següents: la cançó, l'educació de la veu, l'audició, l'educació de l'oïda i finalment la lectura i escriptura musicals.

19. BIBILONI I LLABRÉS, Baltasar. «La Diada del Cant Coral a Mallorca». *Diario de Mallorca [Palma]* (27 de maig de 1978).

titucions que treballen a favor de la defensa i difusió de la llengua catalana. En l'edició de l'any 2010 Baltasar Bibiloni fou guardonat amb el Premi Emili Darder per l'extensió, qualitat, prestigi i presència de la llengua catalana en la seva obra. Bibiloni aprofità el dia de l'entrega del guardó per fer una defensa pública i aferrissada dels valors que desprèn el cant coral en tota la seva extensió. Més enllà del fet estètic valorà aspectes com l'esforç, la disciplina, la constància, i totes les potencialitats de l'individu posades en comú per tal d'aconseguir un resultat col·lectiu. «Permeteu-me que aprofiti l'avinentesa per dir una paraula sobre l'autèntic mereixedor de la distinció: El Cant Coral. Sí! Si som aquí és mèrit del Cant Coral. En la circumstància present, obviaré de fer referència a la bellesa, als valors estètics del substantiu, el Cant, per centrar l'atenció sobre l'adjectiu: Coral. La paraula ens remet a entendre l'esforç, la disciplina, la constància i totes les potencialitats de cada individu, posades en comú, per aconseguir un resultat col·lectiu», digué Bibiloni en el seu discurs en l'acte de lliurament de l'esmentat premi.²⁰

És un fet destacable, pel que fa a la promoció de la cohesió social a casa nostra, la tasca que Bibiloni dugué a terme a través de la difusió a les escoles infantils i primàries del folklore propi mitjançant l'adaptació i creació d'obres pròpies que féu al voltant del cançoner tradicional i popular, i així va contribuir a treballar, en la llengua pròpia i amb els signes d'identitat comuns, elements cabdals de la promoció d'una identitat comuna entre els escolars per tal d'afavorir, des de l'educació formal o reglada, la cohesió social, entesa des de la perspectiva de voler promocionar uns nexes o lligams que uneixin les persones d'una determinada societat.

Aquesta defensa de les arrels, la cohesió col·lectiva i la idea de país a través de l'ús de la cançó popular i tradicional es fa palesa en la darrera frase de l'autor que hem escollit per reproduir a tall de cloenda. Podem descobrir en aquest cas un Bibiloni que ens parla gairebé des de la visceralitat, com poques vegades acostuma a fer. En aquest sentit manifesta la seva visió del que implica la interpretació musical col·lectiva, amb la cançó tradicional com a estandard: «El cant

---

20. Extret del discurs que Baltasar Bibiloni oferí en la cerimònia d'entrega dels Premis 31 de Desembre, el 18 de desembre de 2010 (text mecanografiat, propietat de l'autor).

col·lectiu, com tot allò que fa referència a l'art, constitueix una expressió d'un potent significat. Cada país canta les cançons que les generacions passades han transmès i que són signe de l'amor que sentim per allò que ens és propi. Cantar les cançons tradicionals de manera coral reforça els lligams entre les persones que comparteixen arrels i experiències i fa aflorar emocions compartides. El cant coral és, sens dubte, un destacat element de cohesió entre les persones, com es destaca des de la Sociologia».²¹

---

21. *Ibidem*.